

**Міністерство освіти і науки України
Державний вищий навчальний заклад
«Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника»**

Кафедра теоретичної і прикладної економіки

**МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО НАПИСАННЯ ТА
ЗАХИСТУ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ ЗА ПЕРШИМ
(БАКАЛАВРСЬКИМ) РІВНЕМ ВИЩОЇ ОСВІТИ ДЛЯ
СТУДЕНТІВ СПЕЦІАЛЬНОСТІ 076 «ПІДПРИЄМНИЦТВО,
ТОРГІВЛЯ ТА БІРЖОВА ДІЯЛЬНІСТЬ»**

Івано-Франківськ – 2019

Методичні рекомендації до написання та захисту кваліфікаційної роботи за першим (бакалаврським) рівнем вищої освіти для студентів спеціальності 076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність». / Укладачі: Н.І. Пилипів, С.М. Васильченко, О.І. Ємець, М.М. Мацола, В.В. Стефінін, Ю.І. Ціжма, І.Є. Боборикіна. – Івано-Франківськ: ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника», 2019. – 59 с.

Укладачі:

д.е.н., проф. Пилипів Надія Іванівна
к.е.н., доц. Васильченко Сергій Миколайович
к.е.н., доц. Ємець Ольга Іванівна
к.е.н., доц. Мацола Михайло Михайлович
к.е.н., доц. Стефінін Володимир Володимирович
к.е.н., доц. Ціжма Юрій Іванович
ас. Боборикіна Ірина Євгенівна

Методичні рекомендації рекомендовані до друку

рішенням кафедри теоретичної і прикладної економіки
протокол №1 від «29» серпня 2019 р.

рішенням вченої ради економічного факультету
протокол №1 від «29» серпня 2019 р.

Рецензенти:

Сас Л.С. – доцент кафедри обліку і аудиту ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника», кандидат економічних наук.

Левандівський О.Т. – доцент кафедри фінансів, ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника», кандидат економічних наук.

©ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника», 2019

ЗМІСТ

ВСТУП	4
1. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ	5
1.1. Мета і завдання підготовки кваліфікаційної роботи	6
1.2. Порядок визначення і затвердження тематики кваліфікаційних робіт ..... на здобуття першого (бакалаврського) рівня вищої освіти	7
1.3. Порядок призначення і затвердження наукових керівників	8
1.4. Організаційні етапи написання кваліфікаційних робіт на здобуття першого (бакалаврського) рівня вищої освіти	10
1.5. Контроль за виконанням кваліфікаційних робіт на здобуття першого (бакалаврського) рівня вищої освіти	11
2. ВИМОГИ ДО СТРУКТУРИ ТА ЗМІСТУ КВАЛІФІКАЦІЙНИХ РОБІТ НА ЗДОБУТТЯ ПЕРШОГО (БАКАЛАВРСЬКОГО) РІВНЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ	12
2.1. Вимоги до змісту кваліфікаційних робіт	12
2.2. Вимоги до структури кваліфікаційних робіт	12
3. ВИМОГИ ДО ОФОРМЛЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНИХ РОБІТ	18
3.1. Загальні вимоги до оформлення кваліфікаційних робіт	18
3.2. Оформлення розділів (підрозділів)	18
3.3. Нумерація	19
3.4. Вимоги до оформлення ілюстрацій, таблиць, формул та додатків	19
3.5. Загальні правила цитування та посилання на використані джерела	22
4. ПІДГОТОВКА, ПОРЯДОК ТА ПРОЦЕДУРА ЗАХИСТУ КВАЛІФІКАЦІЙНИХ РОБІТ	25
4.1. Попередній захист кваліфікаційних робіт	25
4.2. Рецензування кваліфікаційних робіт	25
4.3. Підготовка роботи до захисту	27
4.4. Захист кваліфікаційних робіт	27
4.5. Оцінювання кваліфікаційних робіт	28
4.6. Порядок зберігання кваліфікаційних робіт	30
Список використаних джерел	
Додаток А Типова тематика кваліфікаційних робіт	31
Додаток Б Взірець титульного аркушу кваліфікаційної роботи	35
Додаток В Взірець індивідуального завдання	36
Додаток Д Взірець форми відгуку наукового керівника	38
Додаток Е Взірець оформлення зовнішньої рецензії (наукової)	41
Додаток Ж Взірець оформлення змісту кваліфікаційної роботи	43
Додаток З Взірець оформлення вступу роботи	44
Додаток К Взірець початку написання першого параграфу розділу	48
Додаток Л Взірець скорочення слів в українській мові	49
Додаток М Взірець оформлення висновків	50
Додаток Н Приклади оформлення бібліографічного опису в списку джерел, який наводять у ДР	56
Додаток П Подання Голові екзаменаційної комісії.....	58

ВСТУП

Виконання кваліфікаційної роботи бакалавра є заключним етапом навчання студентів за освітньою програмою «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність» і має на меті систематизування, закріплення і розширення теоретичних знань, вмінь та навичок, можливості їх практичного застосування у вирішенні професійних завдань.

Метою виконання кваліфікаційної роботи є:

- систематизація, закріплення і розширення теоретичних і практичних знань, отриманих студентом у процесі навчання;
- розвиток навичок самостійної роботи й оволодіння методикою проведення досліджень для вирішення практичних завдань в умовах конкретного підприємства або організації;
- адаптація теоретичних моделей і практичного досвіду управління, виявлення підготовки студента до самостійної роботи в умовах сучасної ринкової економіки і світового господарства.

Випускна робота має бути теоретичним прикладним дослідженням з обраної студентом теми та мати практичне значення. Під час викладу матеріалу кваліфікаційної роботи бакалавра мають бути аргументованість думок і точність наведених даних.

Діяльність студента під час виконання кваліфікаційної роботи бакалавра починається з вибору теми й отримання на випусковій кафедрі завдання з методичними рекомендаціями щодо її розробки.

Тематика кваліфікаційних робіт бакалавра визначається і затверджується кафедрою теоретичної і прикладної економіки (додаток А Типова тематика кваліфікаційних робіт).

Вже на етапі вибору теми починається співпраця студента з керівником кваліфікаційної роботи. Для систематизації підготовки кваліфікаційної роботи студент розробляє і погоджує з керівником її детальну структуру.

Якщо студент не вибрав тему до встановленого терміну, то тема кваліфікаційної роботи призначається тоді рішенням кафедри.

Науковий керівник та тема кваліфікаційної роботи затверджується Вченою радою економічного факультету.

Керівник кваліфікаційної роботи звертає увагу студента на недоліки в роботі (стиль викладу, оформлення, зміст підрозділів тощо), але не виправляє їх сам.

Після остаточного оформлення кваліфікаційної роботи студент і керівник роботи ставлять свої підписи.

1. ЗАГАЛЬНІ ПОЛОЖЕННЯ

Бакалавр – освітній ступінь вищої освіти в Україні, що здобувається на першому рівні вищої освіти та присуджується вищим навчальним закладом у результаті успішного виконання здобувачем вищої освіти освітньо-професійної програми. Підготовка бакалавра завершується захистом кваліфікаційної кваліфікаційної роботи.

Кваліфікаційна робота – це творча дослідницька робота, яка виконується самостійно, свідчить про вміння автора працювати з літературою, узагальнювати й аналізувати фактичний матеріал, використовувати теоретичні знання і практичні навички, отримані під час оволодіння відповідною освітньо-професійною програмою, має елементи наукового дослідження.

Робота студента над кваліфікаційною темою пов'язана із поглибленим вивченням теорії, зведенням у систему раніше здобутих знань і оновленням їх у процесі практичного вирішення поставленої проблеми, формуванням та розвитком компетентностей самостійного дослідження та експериментування. Підготовка кваліфікаційної роботи за обраною спеціальністю підвищує наукову ерудицію студента, розширює пізнавальні інтереси, поглиблює теоретичну підготовку майбутнього фахівця.

При написанні кваліфікаційної роботи студент повинен керуватися положеннями Закону України «Про освіту», Закону України «Про вищу освіту», положеннями навчально-методичної документації, розробленої ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» та

економічним факультетом , Кодексом честі ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника», Положенням про запобігання академічному плагіату та іншим порушенням академічної доброчесності у навчальній та науково-дослідній роботі студентів ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника», методичними вказівками до виконання, оформлення та захисту кваліфікаційних робіт.

1.1. Мета і завдання підготовки кваліфікаційної роботи

Метою підготовки кваліфікаційної роботи є систематизація, закріплення та поглиблення теоретичних знань, а також виявлення рівня професійно-психологічної готовності майбутнього фахівця щодо практичної діяльності при постановці та вирішенні конкретних завдань.

Кваліфікаційна робота повинна представляти закінчену розробку актуальної наукової проблеми. Вона повинна:

- бути актуальною, мати новизну, виконуватись на рівні сучасних досягнень науки і техніки;
- мати спрямування на вирішення практичних завдань майбутньої професійної діяльності;
- стимулювати у студентів творчий пошук нових пріоритетних наукових рішень;
- вимагати опрацювання спеціальної наукової і методичної літератури;
- пов'язуватись з планами наукових досліджень керівника, кафедри, інших наукових підрозділів закладу;
- узагальнювати і розвивати науково-дослідницькі уміння студента.

Головними завданнями підготовки кваліфікаційної роботи є:

- поглиблення знань студентів з актуальних проблем відповідної навчальної дисципліни за обраним напрямом підготовки;
- розширення й поглиблення теоретичних знань студентів з обраної проблеми, систематизація і аналіз сучасних наукових підходів до розв'язування

теоретичних та практичних завдань;

- удосконалення умінь та компетентностей студентів самостійно організовувати та проводити наукові дослідження актуальної проблеми; розвиток умінь студентів застосовувати здобуті теоретичні знання під час вирішення конкретних наукових завдань;

- набуття студентами необхідних компетентностей у процесі підготовки і проведення педагогічного експерименту або його елементів;

- удосконалення компетентностей самостійної роботи студентів із фаховою науковою літературою й розвиток умінь критичного опрацювання наукових інформаційних джерел;

- формування здатності студентів до самоосвіти і саморозвитку, самостійної дослідницької роботи у майбутній професійній діяльності.

Кваліфікаційна робота є ефективнішою, якщо логічно продовжує тематику курсової роботи або діяльність студента у науковому студентському гуртку чи проблемній групі. Робота над кваліфікаційним дослідженням вимагає систематизації загальних філософських, педагогічних, психологічних, фахових методичних знань, їх поглиблення у процесі розв'язування визначеної проблеми, набуття умінь проведення експериментального пошуку, активізації творчої самостійності та ініціативи студента.

1.2. Порядок визначення і затвердження тематики кваліфікаційних робіт на здобуття першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

Тематика кваліфікаційних робіт визначається кафедрою теоретичної і прикладної економіки і пропонується студентам у VI семестрі. Тематика повинна відповідати професійним завданням, зафіксованим в освітній програмі спеціальності «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність» і сформована під час формування дисциплін варіативної частини.

Тематика кваліфікаційних робіт оновлюються у кожному навчальному році. Студентам надається право запропонувати свою тему з обґрунтуванням доцільності її розробки. У таких випадках перевагу надають темам, які

безпосередньо пов'язані з місцем майбутньої професійної діяльності випускника.

Не пізніше кінця першого місяця навчання у VII семестрі теми обговорюють і затверджують на засіданні кафедри теоретичної і прикладної економіки та призначають наукових керівників роботи. Загальний список усіх кваліфікаційних робіт, які виконуватимуться на кафедрі, затверджуються Вченою радою економічного факультету.

Зміни або уточнення у формулюванні затвердженої теми можуть бути внесені лише за об'єктивних причин та за згодою наукового керівника. Будь-яка довільна зміна студентом теми своєї роботи не допускається.

Основними критеріями вибору теми кваліфікаційного дослідження є:

- актуальність, елементи новизни і перспективність обраної теми;
- можливість одержання відповідних матеріалів (планових, звітних, статистичних);
- проведення власних спостережень, розрахунків, експериментів;
- наявність літературних джерел, власні напрацювання;
- зв'язок теми з конкретними науковими планами та довгостроковими програмами кафедри;
- можливість отримання від впровадження результатів дослідження науково-освітнього ефекту;
- особисті наукові інтереси студента.

Тема кваліфікаційної роботи повинна бути короткою, окреслювати межі проведення дослідження, відображати мету і відповідати змісту роботи. У назві не можна вживати скорочення та аббревіатури, потрібно уникати використання ускладненої термінології. Не допускається починати назву зі слів «Вивчення процесу...», «Дослідження шляхів...», «Розробка і дослідження...», «Деякі питання...», «Матеріали до вивчення...», «До питання...» тощо.

1.3. Порядок призначення і затвердження наукових керівників

Науковими керівниками кваліфікаційних робіт на здобуття першого

(бакалаврського) рівня вищої освіти призначають висококваліфікованих фахівців кафедри з числа професорів і доцентів. В окремих випадках допускається керування кваліфікаційною роботою старшими викладачами та асистентами без наукового ступеня, які є провідними фахівцями з питань, що висвітлюються в роботі, і здатні надати студентові суттєву організаційно-методичну допомогу в підготовці роботи, її оформленні та захисті.

Призначення керівником кваліфікаційної роботи асистента кафедри можливе лише за рішенням Вченої ради економічного факультету. У випадках, коли робота має прикладний характер, до керівництва її виконанням можуть залучатися висококваліфіковані фахівці відповідної галузі.

Основні обов'язки наукового керівника кваліфікаційної роботи:

- 1) допомога студентові у виборі теми;
- 2) погодження завдань на кваліфікаційну роботу, календарного плану її виконання, систематична перевірка виконання календарного плану студентом;
- 3) допомога студентові при розробленні плану (змісту) кваліфікаційної роботи;
- 4) надання необхідних консультацій з питань порядку, послідовності виконання роботи, визначення змісту та обсягу відповідних частин роботи;
- 5) надання допомоги студенту в доборі наукових джерел, які доцільно використовувати при виконанні роботи;
- 6) перевірка виконання студентом проміжних етапів підготовки кваліфікаційної роботи й надання допомоги в її науковому редагуванні;
- 7) систематичний контроль щодо якості виконання кваліфікаційної роботи;
- 8) спрямування студента у питаннях апробації кваліфікаційної роботи;
- 9) підготовка висновку на засідання кафедри про допуск кваліфікаційної роботи до захисту в Екзаменаційній комісії;
- 10) підготовка письмового відгуку на кваліфікаційну роботу.

Основні права наукового керівника:

- 1) вимагати від студента дотримання встановленого графіку виконання

кваліфікаційної роботи;

2) висловлювати зауваження до кваліфікаційної роботи загалом або окремих її частин та повернення роботи студенту на додаткове опрацювання;

3) вимагати виправлення помилок змістового чи граматичного характеру;

4) приймати рішення про невідповідність кваліфікаційної роботи встановленим вимогам з інформуванням про це студента та завідувача кафедри, на якій виконується робота.

1.4. Організаційні етапи написання кваліфікаційних робіт на здобуття першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

Після визначення на кафедрі теми студент із науковим керівником розробляє індивідуальний план-графік виконання кваліфікаційної роботи із зазначенням усіх етапів та офіційних термінів виконання. Графік підписується студентом, науковим керівником та затверджується на засіданні кафедри теоретичної і прикладної економіки. Графік складається у двох примірниках, один з яких одержує студент, другий – зберігається на кафедрі. Зміна плану-графіка виконання кваліфікаційної роботи допускається тільки за згодою наукового керівника (*Додаток В. Взірець індивідуального завдання*).

Над кваліфікаційною роботою студент працює під контролем наукового керівника протягом всього навчального року. Організаційно процес написання кваліфікаційної роботи складається з таких етапів:

– *підготовчого*, який починається з вибору студентом теми й отримання індивідуального завдання від кваліфікаційної роботи щодо питань, які необхідно вирішити: ознайомлення зі станом проблеми, збирання фактичних матеріалів, проведення необхідного огляду та аналізу аналогічних розробок та їх застосувань у відповідних галузях тощо;

– *основного*, який реалізовується відповідно до вимог щодо організації наукового дослідження і передбачає на основі вивчення досвіду роботи збирання фактичного матеріалу та його опрацювання, викладення тексту роботи згідно з її структурою, формулювання висновків та рекомендацій;

– підсумково-оформлювального, який завершується орієнтовно за місяць до захисту роботи на засіданні Екзаменаційної комісії. На цьому етапі робота повинна бути повністю виконана та перевірена керівником;

– заключного, який включає отримання відгуку керівника та рецензії на кваліфікаційну роботу від кваліфікованого спеціаліста відповідного профілю (за яким виконувалася робота), проведення попереднього захисту на кафедрі та фіксування його результату у протокол засідання кафедри про допуск до захисту і подання роботи до Екзаменаційної комісії (ЕК).

1.5. Контроль за виконанням кваліфікаційних робіт на здобуття першого (бакалаврського) рівня вищої освіти

Безпосередній контроль за підготовку кваліфікаційної роботи відповідно до календарного плану здійснює науковий керівник. Інформація наукових керівників про хід виконання студентами кваліфікаційних робіт заслуховується на засіданнях кафедри двічі впродовж навчального року – у січні та квітні. При цьому визначається спроможність студента справитися з роботою, які у нього виникли труднощі та необхідність вживання заходів щодо їхнього подолання.

Кафедра має право не пізніше як за 20 днів до початку підсумкової атестації рекомендувати відсторонення студента від виконання роботи, якщо вона не буде виконана вчасно з причин його неорганізованості чи недисциплінованості, що обов'язково фіксується в рішенні кафедри. Це є підставою для порушення клопотання про відрахування студента за невиконання навчального плану.

2. ВИМОГИ ДО СТРУКТУРИ ТА ЗМІСТУ КВАЛІФІКАЦІЙНИХ РОБІТ НА ЗДОБУТТЯ ПЕРШОГО (БАКАЛАВРСЬКОГО) РІВНЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ

2.1. Вимоги до змісту кваліфікаційних робіт

Зміст кваліфікаційного дослідження повинен відповідати стандартам вищої освіти. Робота має бути актуальною, скерованою на новітні методи теоретичного й експериментального дослідження, розкривати самостійне дослідження автора, відображати практичне значення одержаних результатів, їх апробацію та впровадження в сферу практичної діяльності.

Кваліфікаційна робота на здобуття першого (бакалаврського) рівня вищої освіти готується державною мовою у вигляді спеціально підготовленої наукової праці на правах рукопису в твердій або м'якій палітурці та в електронній формі.

2.2. Вимоги до структури кваліфікаційних робіт

Обов'язковими структурними елементами кваліфікаційної роботи є:

1. Титульна сторінка роботи.

Титульний аркуш (*Додаток Б Вірєць титульного аркушу бакалаврської роботи*) містить:

- найменування вищого навчального закладу, де виконана кваліфікаційна робота;
- назву підрозділу;
- назву кафедри;
- освітній рівень, на який претендує здобувач;
- тему кваліфікаційної роботи;
- прізвище, ім'я, по-батькові автора;
- найменування спеціальності;
- науковий ступінь, вчене звання, прізвище, ім'я, по-батькові наукового керівника;
- відомості про рецензентів;

– місто і рік захисту роботи.

2. Завдання на кваліфікаційну роботу (Додаток В Взірець індивідуального завдання)

3. Відгук наукового керівника (Додаток Д Взірець форми відгуку наукового керівника)

4. Рецензія зовнішня (наукова) (Додаток Е Взірець оформлення зовнішньої рецензії)

5. *Зміст.*

Зміст подають на початку роботи. Він містить найменування та номери початкових сторінок вступу, усіх розділів, підрозділів та пунктів, висновків, списку використаних джерел, додатків. (Додаток Ж Взірець оформлення змісту кваліфікаційної роботи).

6. *Перелік умовних позначень (за необхідності).*

Такий перелік вводиться, якщо в роботі вжита специфічна термінологія, маловідомі скорочення, нові символи тощо. Перелік друкується двома колонками, у яких ліворуч за абеткою наводять скорочення, праворуч – їхня детальна інтерпретація. Якщо спеціальні терміни, символи, позначення повторюються менше трьох разів, перелік не складають, а їх розшифрування наводять у тексті при першому згадуванні.

7. *Вступ.*

Обсяг вступу не повинен перевищувати 2–3 сторінки. У вступі розкривається сутність наукової проблеми та її значущість, стан розробки й обґрунтування необхідності проведення дослідження та подається загальна характеристика роботи у такій послідовності (Додаток З Взірець оформлення вступу роботи).

Актуальність теми. Шляхом критичного аналізу та порівняння з відомими вже підходами до розв'язання проблеми обґрунтовують актуальність та доцільність роботи. Автор визначає науково-практичну та суспільну значущість теми наукового дослідження. Висвітлення актуальності не повинно бути багатослівним. Обов'язково потрібно зазначити роль автора у виконанні

цих науково-дослідних завдань.

Наступною складовою вступу є визначення *об'єкта* та *предмета* кваліфікаційного дослідження. *Об'єкт дослідження* – це процес або явище, що обране для вивчення. *Предмет дослідження* міститься в межах об'єкта. Об'єкт і предмет дослідження співвідносяться між собою як загальне і часткове. В об'єкті виділяється та його частина, яка й стане предметом дослідження. Саме на предмет спрямована увага автора, оскільки він має визначати тему роботи.

Мета і завдання дослідження. Формулюється мета роботи і завдання, які необхідно вирішити для досягнення поставленої мети. Мета – це кінцевий науковий результат, якого прагне досягти автор роботи у процесі власного дослідження. Не потрібно формулювати мету як «Дослідження...», «Вивчення...», тому що такі слова вказують не на саму мету, а на засіб її досягнення. Мета кваліфікаційної роботи реалізується через конкретні завдання, які потрібно вирішити для цієї мети.

Завдання дослідження повинні розкривати мету і формуються переліком дій: «вивчити...», проаналізувати...», «встановити шляхи...», «обґрунтувати...», «визначити...», «виявити сутність...», «узагальнити...», «сформулювати пропозиції...» та інші. Вирішення завдань становитиме зміст розділів і підрозділів кваліфікаційної роботи. Це важливо, тому що назви таких розділів мають відповідати конкретним завданням і результатам дослідження.

Стан наукової розробки. У вказаній частині вступу необхідно дати коротку характеристику найновішої наукової літератури та джерел, що висвітлюють досліджувану проблематику.

Методи дослідження вказують на шляхи досягнення мети та розв'язання поставлених у роботі завдань, свідчать про достовірність та вірогідність отриманих наукових результатів. Необхідно коротко охарактеризувати методологічну базу дослідження, надати перелік використаних при підготовці кваліфікаційної роботи методів і методологічних принципів.

Практичне значення одержаних результатів. У кваліфікаційній роботі теоретичного характеру вказують про наукове використання отриманих

результатів або рекомендації щодо їхнього використання, а з прикладним

значенням – висвітлюють результати практичного застосування отриманих результатів або рекомендацій щодо їх використання.

Апробація результатів (за наявності). Якщо автор брав участь у наукових конференціях, семінарах, засіданнях наукового гуртка і з оголошенням результатів своєї роботи та має цьому підтвердження (опубліковані тези, статті або програма конференції за темою роботи, у якій студент брав участь), слід зазначити загальну кількість конференцій, їх назву, рік та місце проведення, а також вказати кількість публікацій із цієї теми.

Структура роботи. У цьому підпункті вказується, що робота складається зі вступу, певної кількості розділів, висновків, списку використаних джерел (вказується кількість), кількість таблиць, рисунків та додатків.

8. Основна частина. Основна частина кваліфікаційної роботи складається з розділів, підрозділів, пунктів, підпунктів. Головні вимоги до наукового викладу результатів – точність, чіткість, стислість.

У процесі написання кваліфікаційної роботи доцільно використовувати мовні кліше та скорочення (*Додаток Л Вірєць скорочення слів в українській мові*).

Кожний розділ починають з нової сторінки.

У розділах основної частини кваліфікаційної роботи подають:

- огляд літератури за темою та вибір напрямів досліджень,
- виклад загальної методики й основних методів досліджень,
- експериментальну частину та методичку досліджень,
- відомості про проведені теоретичні та практичні дослідження,
- аналіз і узагальнення результатів досліджень.

В огляді літератури студент окреслює основні етапи розвитку наукової думки за своєю проблемою. Загальний обсяг огляду та цитування літератури не повинен перевищувати 20 % обсягу основної частини ДР.

Перший розділ (орієнтовно 25-30 с.) структурно складається з 3-4 підрозділів. У ньому слід розкрити стан теоретичних напрацювань та

нормативного забезпечення з обраної теми, проаналізувати існуючі різноманітні погляди на ті чи інші аспекти, виявити питання, які потребують розв'язання в теоретичному, методичному та прикладному плані.

У *другому розділі* (орієнтовно 20-25 с.) структурно вміщує 3-4 підрозділи. Важливе місце в даному розділі посідає аналіз визначених об'єктів. Автор має продемонструвати свою обізнаність з методами аналізу і на основі їх критичного огляду обґрунтувати вибір найпридатнішого для обраного напрямку дослідження.

Однією з ознак якості кваліфікаційної роботи є застосування економіко-математичних методів, інформаційних систем та технологій як під час аналізу, так і при обґрунтуванні запропонованих заходів.

Всі частини кваліфікаційної роботи необхідно органічно пов'язати між собою: теоретичні та методичні положення мають бути відправними моментами для аналізу. Структура та зміст розділів визначаються метою і завданнями, конкретними потребами розробки тих чи інших питань теми для даного об'єкта (підприємства, організації, установи тощо). Кожний з розділів кваліфікаційної роботи залежно від обсягу матеріалу, що викладається, може складатися з декількох параграфів (як правило, 3-4 параграфи).

Третій розділ (орієнтовно 25-30 с.) має містити викладені методи вирішення задач і їх порівняльні оцінки. Студент повинен провести ґрунтовний аналіз фактичного стану досліджуваного об'єкту виключно на матеріалах конкретного підприємства.

У цьому розділі можна виділити 3-4 відносно самостійних підрозділів, що містять аналіз і оцінку конкретних сфер діяльності об'єкта дослідження.

Розділ повинен бути максимально насиченим фактичною інформацією (таблиці, графіки, діаграми, схеми), що відображають відповідні результати діяльності підприємства за останніх 3-5 років.

Слід чітко розмежувати джерела походження використаної при аналізі інформації: що запозичене з літератури, що одержано з документів підприємства, а які дані здобуті шляхом власних спостережень, експериментів, розрахунків, опитувань тощо. Розділ завершується оцінкою одержаних результатів.

За результати розрахунків та зроблені на цій основі висновки

відповідальність несе студент – автор кваліфікаційної роботи. Виклад матеріалу підпорядковують одній провідній ідеї, чітко визначеній автором.

Висновки (*Додаток М Взірець оформлення висновків*) повинні містити чіткий виклад найбільш важливих результатів дослідження з пропозиціями та побажаннями щодо подальшого дослідження певної теми. Важливо, щоб сформульовані висновки відповідали поставленим завданням. У висновках необхідно зазначити не тільки позитивне, що вдалося виявити в результаті вивчення теми, але й проблемні питання, а також конкретні рекомендації щодо їхнього усунення. Ознайомлення з текстом висновків повинно сформувати уявлення про ступінь реалізації автором кваліфікаційної роботи поставленої мети і завдань. Обсяг висновків – 5-7 с.

Список використаних джерел (*Додаток Н Приклади оформлення бібліографічного опису в списку джерел, який наводять у КР*), що додається до кваліфікаційної роботи, складається в алфавітному порядку. Кількість використаних джерел має бути не менше 35 у кваліфікаційній роботі освітньо-кваліфікаційного рівня «бакалавр».

Як правило, правильна бібліографічна характеристика наводиться в книгах на звороті титульного аркуша.

Додатки використовуються для повноти сприйняття викладеного в роботі матеріалу. До них можуть відноситися:

- таблиці допоміжних цифрових даних;
- допоміжні ілюстрації;
- Установчий договір;
- Статут;
- форма № 1 «Баланс (Звіт про фінансовий стан)»;
- форма № 2 «Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід)»;
- форма № 3 «Звіт про рух грошових коштів (за прямим методом)» або форма № 3-н «Звіт про рух грошових коштів (за непрямим методом)»;
- форма № 4 «Звіт про власний капітал»;
- форма № 5 «Примітки до річної фінансової звітності».

3. ВИМОГИ ДО ОФОРМЛЕННЯ КВАЛІФІКАЦІЙНИХ РОБІТ

3.1. Загальні вимоги до оформлення кваліфікаційних робіт

Оформлення кваліфікаційної роботи має відповідати загальним вимогам до наукових робіт. Текст роботи набирають на комп'ютері через 1,5 міжрядкові інтервали (29-30 рядків на сторінці), друкують за допомогою принтера на одному боці аркуша білого паперу формату А4 (210x297 мм); шрифт текстового редактора Word (наприклад, Times New Roman) розмір 14 пунктів. Параметри полів: зліва - не менше 25 мм, справа - не менше 10 мм, зверху і знизу - не менше 20 мм. Шрифт друку повинен бути чітким, щільність тексту однаковою.

Робота подається до захисту у переплетеному вигляді.

Текст кваліфікаційної роботи повинен бути стислий, точний та логічно послідовний. Текст викладають, дотримуючись норм чинного українського правопису, використовуючи стиль ділового мовлення, необхідний для службових документів. Потрібно користуватися усталеною лексикою, наявною в академічних словниках, дотримуватися прийнятої наукової термінології, умовних символів та скорочень, уникати діалектизмів, засобів художньої літератури, нових іншомовних запозичень тощо, якщо вони не є предметом дослідження.

3.2. Оформлення розділів (підрозділів)

Текст основної частини поділяють на розділи, підрозділи, пункти. Заголовки структурних частин «ЗМІСТ», «ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ, СИМВОЛІВ, ОДИНИЦЬ, СКОРОЧЕНЬ І ТЕРМІНІВ», «ВСТУП», «РОЗДІЛ», «ВИСНОВКИ», «СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ», «ДОДАТКИ» друкують великими літерами симетрично до тексту. Заголовки підрозділів друкують маленькими літерами (крім першої великої) з абзацу. Крапку в кінці заголовка не ставлять. Якщо заголовок складається з кількох речень, їх

розділяють крапкою. Заголовки пунктів друкують маленькими літерами (крім першої великої) з абзацного відступу.

Кожна структурна частина роботи починається з нової сторінки (крім назв підрозділів і пунктів у межах розділу). Не допускається розташування назв розділів, підрозділів, а також пунктів у нижній частині сторінки, якщо після неї міститься лише один рядок тексту.

Відстань між заголовком (за винятком заголовка пункту) та текстом повинна дорівнювати 3–4 інтервалам.

3.3. Нумерація

Нумерацію сторінок, розділів, підрозділів, додатків, рисунків, таблиць подають *арабськими цифрами* без знака №.

Нумерація сторінок кваліфікаційної роботи має бути наскрізною (включаючи ілюстрації) і проставлятися у правому верхньому куті аркуша без крапки. *Першою сторінкою є титульний аркуш*, який входить до загальної нумерації сторінок. На титульному аркуші, аркуші змісту номер сторінки не ставиться. Нумерація сторінок проставляється, починаючи зі «Вступу».

Складові кваліфікаційної роботи «ЗМІСТ», «ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ», «ВСТУП», «ВИСНОВКИ», «СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ» не нумерують.

Номер розділу ставлять після слова «РОЗДІЛ», без крапки та з нового рядка друкують заголовок розділу великими літерами.

Підрозділи нумерують у межах кожного розділу. Номер підрозділу складається з номера розділу і порядкового номера підрозділу, між якими ставлять крапку. Наприкінці номера підрозділу крапка не ставиться. Наприклад: «2.3» (третій підрозділ другого розділу), за якою у тому ж рядку зазначають заголовок підрозділу. Заголовки підрозділів друкують маленькими літерами (крім першої великої) з абзацного відступу. Наприкінці заголовка крапки не ставлять.

3.4. Вимоги до оформлення ілюстрацій, таблиць, формул та додатків

Ілюстрації (креслення, рисунки, графіки, схеми, діаграми, фотознімки) потрібно розташовувати безпосередньо після тексту, де вони згадуються вперше, або на наступній сторінці. На всі ілюстрації повинні бути посилання у тексті. Якщо ілюстрації створені не автором роботи, необхідно зробити певні посилання, дотримуючись вимог чинного законодавства щодо авторських прав.

Ілюстрації повинні мати назву, яку розташовують безпосередньо під зображенням. За необхідності під ілюстрацією розміщують пояснювальні дані (підрисуночний надпис). Ілюстрації позначаються словом «Рисунок...», яке разом із назвою ілюстрації розташовують після пояснювальних даних. Наприклад: «Рисунок 4.2. Діаграма розвитку...».

Ілюстрації потрібно нумерувати арабськими цифрами порядковою нумерацією в межах розділу, за винятком ілюстрацій, наведених у додатках. Номер ілюстрації складається з номера розділу та порядкового номера ілюстрації, відокремлених крапкою, наприклад, другий рисунок третього розділу позначається як «Рисунок 3.2» або «Рис. 3.2».

Посилання на ілюстрації роботи вказують порядковим номером ілюстрації, наприклад, «Рис. 1.2».

Таблиці. Цифровий матеріал здебільшого оформлюють у вигляді таблиць. Таблицю слід розташовувати безпосередньо після тексту, у якому вона згадується вперше, або на наступній сторінці. На всі таблиці повинні бути посилання у тексті.

Таблиці потрібно нумерувати арабськими цифрами порядковою нумерацією в межах розділу (за винятком додатків). Номер таблиці складається з номера розділу й порядкового номера таблиці, відокремлених крапкою. Наприклад: друга таблиця третього розділу позначається як «Таблиця 3.2».

Слово «Таблиця» вказують один раз праворуч над першою частиною таблиці. Якщо таблиця переходить на наступну сторінку, то над іншими частинами пишуть «Продовження таблиці» із зазначенням номера.

Кожна таблиця повинна мати назву, яку розміщують над нею і друкують

симетрично до тексту. Назву і слово «Таблиця» починають з великої літери. Назву не підкреслюють. Заголовки таблиці починають з великої літери, а підзаголовки – з малої, якщо вони становлять одне речення із заголовком. Підзаголовки, які мають самостійне значення, пишуть з великої літери. У кінці заголовків і підзаголовків таблиць крапки не ставлять. Заголовки й підзаголовки граф зазначають в однині.

Таблицю з великою кількістю рядків можна переносити на інший аркуш. При перенесенні таблиці на інший аркуш (сторінку) назву вміщують тільки над її першою частиною. Таблицю з великою кількістю граф можна ділити на частини і розміщувати одну частину під іншою в межах одної сторінки.

На всі таблиці повинні бути посилання в тексті, при цьому слово «таблиця» в тексті пишуть скорочено, наприклад: «...у табл. 1.2». У повторних посиланнях на таблиці та ілюстрації треба вказувати скорочено слово «дивись», наприклад: «див. табл. 1.3».

Формули та рівняння розташовують безпосередньо після тексту, у якому вони згадуються, посередині сторінки. Вище й нижче кожної формули повинно бути залишено не менше одного вільного рядка.

Формули та рівняння у тексті слід нумерувати порядковою нумерацією в межах розділу. Номер формули або рівняння складається з номера розділу й порядкового номера формули (рівняння), відокремлених крапкою. Наприклад: третя формула першого розділу позначається як «(1.3)». Номер формули зазначають на рівні формули в дужках у крайньому правому положенні у рядку. Пояснення значень кожного символу й числового коефіцієнта потрібно давати з нового рядка. Перший рядок пояснень починають з абзацу словом «де» без двокрапки. Посилання на формули вказують порядковим номером формули в дужках, наприклад «... у формулі (2.1)».

У додатках вміщують матеріал, який не може бути послідовно розташований в основній частині через великий обсяг. Додатки потрібно оформлювати як продовження рукопису на подальших сторінках, розташовуючи відповідно до появи посилань на них у тексті. Додатки повинні

мати спільну з рукописом наскрізну нумерацію сторінок. Додатки позначають послідовно великими літерами українського алфавіту, за винятком Г, Є, І, Ї, Й, О, Ч, Ь. Наприклад: Додаток А; Додаток Б.

Якщо у тексті один додаток, то він позначається як Додаток А.

Ілюстрації, таблиці, формули та рівняння, що є у тексті додатків, нумерують у межах кожного додатка. Наприклад: третій рисунок Додатка А позначається як «Рисунок А.3».

3.5. Загальні правила цитування та посилання на використані джерела

При написанні кваліфікаційної роботи студент повинен посилатися на джерела, матеріали або окремі результати з яких наводяться в роботі, або на ідеях і висновках яких розробляються проблеми, завдання, питання, вивченню яких присвячена робота. Такі посилання дають змогу відшукати документи, перевірити достовірність відомостей про цитування документа, забезпечують необхідну інформацію про нього, допомагають з'ясувати його зміст, мову тексту, обсяг. Посилатися слід на останні видання публікацій. На більш ранні видання можна посилатися лише в тих випадках, коли наявний у них матеріал не включений до останнього видання.

При використанні матеріалів з монографій, оглядових статей, інших джерел з великою кількістю сторінок, в посиланні необхідно точно вказати номери сторінок, ілюстрацій, таблиць, формул з джерела, на яке є посилання в кваліфікаційній роботі.

Посилання в тексті кваліфікаційної роботи на джерела слід зазначати порядковим номером за переліком посилань, виділеним двома квадратними дужками, наприклад, «... у працях [1–7]...».

Коли в тексті кваліфікаційної роботи необхідно зробити посилання на складову частину чи конкретні сторінки відповідного джерела, можна наводити посилання у квадратних дужках, при цьому номер посилання має відповідати його бібліографічному опису за переліком посилань. Приклад:

Цитата в тексті: «... незважаючи на пріоритетне значення мовних каналів зв'язку між діловими партнерами, ні в якому разі не можна ігнорувати найбільші канали передачі інформації [13, с. 29]». Відповідний опис у переліку посилань:

13. Дороніна М. С. Культура спілкування ділових людей: навч. посіб. /М. С. Дороніна. К.: КМ Academia, 1998. 192 с.

Для підтвердження власних аргументів посиланням на авторитетне джерело або для критичного аналізу того чи того друкованого твору слід наводити *цитати*. Етикет потребує точного відтворення цитованого тексту, бо найменше скорочення наведеного витягу може спотворити зміст, закладений автором. Пряме цитування конкретного джерела не повинно перевищувати 1–2 абзаців. Кількість прямих цитат на одній сторінці роботи, як правило, не повинна перевищувати 2–3. Не потрібно подавати цитати у висновках. *Загальні вимоги до цитування* такі:

1. Текст цитати починається і закінчується лапками та наводиться в тій граматичній формі, в якій він поданий у джерелі, зі збереженням особливостей авторського написання. Наукові терміни, запропоновані іншими авторами, не виділяються лапками, за винятком тих, що викликали загальну полеміку. У цих випадках використовується вираз «так званий».

2. Цитування повинно бути повним, без довільного скорочення авторського тексту та без перекручень думок автора. Пропуск слів, речень, абзаців при цитуванні допускається без перекручення авторського тексту і позначається трьома крапками. Вони ставляться у будь-якому місці цитати (на початку, всередині, наприкінці). Якщо перед випущеним текстом або за ним стояв розділовий знак, то він не зберігається.

3. Кожна цитата обов'язково супроводжується посиланням на джерело.

4. При непрямому цитуванні (переказі, викладі думок інших авторів своїми словами), що дає значну економію тексту, слід бути гранично точним у викладенні думок автора, коректним щодо оцінювання його результатів і давати відповідні посилання на джерело.

5. Якщо необхідно виявити ставлення автора (вказати у дужках ініціали) кваліфікаційної роботи до окремих слів або думок з цитованого тексту, то після них у круглих дужках ставлять знак оклику або знак питання.

6. Цитування не повинно бути ні надмірним, ні недостатнім.

7. Якщо автор кваліфікаційної роботи виділяє деякі слова, то робиться відповідне застереження, наприклад: (курсив мій. - М.Х.), (підкреслено мною. - М.Х.), (розрядка моя. - М.Х.).

Слова і словосполучення скорочуються відповідно до ДСТУ 3582-2013 «Інформація та документація. Бібліографічний опис. Скорочення слів і словосполучень українською мовою. Загальні вимоги та правила» (ISO 4:1984, NEQ; ISO 832:1994, NEQ).

4. ПІДГОТОВКА, ПОРЯДОК ТА ПРОЦЕДУРА ЗАХИСТУ КВАЛІФІКАЦІЙНИХ РОБІТ

4.1. Попередній захист кваліфікаційних робіт

Кваліфікаційні роботи проходять попередній захист на засіданні кафедри теоретичної і прикладної економіки за встановленим графіком, але не пізніше як за місяць до початку підсумкової атестації.

Попереднім захистом кваліфікаційної роботи може вважатися, за рішенням кафедри, виступ та участь студента у наукових конференціях – університетських, міжуніверситетських, всеукраїнських тощо.

На попередній захист студент повинен подати віддрукований та перевірений науковим керівником текст роботи. Захист проводиться на засіданні кафедри за обов'язкової присутності завідувача кафедри та наукового керівника і передбачає такі процедурні етапи:

- виступ автора кваліфікаційної роботи з повідомленнями про основні положення роботи;
- детальні відповіді студента на усні та письмові запитання членів кафедри щодо змісту й суті роботи;
- виступ наукового керівника про якість виконання роботи, про можливість допуску роботи до захисту перед ЕК. Кафедра робить висновки про готовність роботи до захисту перед ЕК, встановлює час роботи над зауваженнями та термін подачі роботи, оформленої згідно з вимогами, на кафедру.

На цьому ж засіданні кафедри затверджуються рецензенти кваліфікаційних робіт.

4.2. Рецензування кваліфікаційних робіт

Рецензія на кваліфікаційну роботу є необхідним елементом творчих

дебатів на захисті роботи, гарантією точного і неухильного виконання встановлених вимог до неї. Від ретельності роботи рецензента, аргументованості й повноти його висновків, залежить оцінка кваліфікаційної роботи на засіданнях ЕК.

Критичний підхід до кваліфікаційного дослідження – це головний критерій високого професіоналізму рецензента та необхідна умова належної конструктивної дискусії під час захисту роботи.

Рецензія на кваліфікаційну роботу подається на кафедру не пізніше, ніж за 5 днів до захисту кваліфікаційної роботи. Рецензування кваліфікаційних робіт проводять викладачі, які є фахівцями зі спеціальності. Склад рецензентів затверджує завідувач випускової кафедри вищого навчального закладу.

Рецензія на кваліфікаційну роботу може бути внутрішньою (надається науковим чи науково-педагогічним працівником, який працює у закладі вищої освіти, де виконувалася робота) або зовнішньою (надається фахівцем з даної спеціальності, який не працює у закладі вищої освіти, де виконувалася кваліфікаційна робота).

Рецензія має бути об'єктивною, відображати як позитивні, так і негативні сторони роботи й містити оцінку за прийнятою шкалою оцінювання знань студентів. Особливу увагу в ній потрібно звернути на:

- актуальність теми;
- вміння застосовувати теоретичні знання для вирішення конкретних практичних завдань;
- наявність у роботі особистих пропозицій і рекомендацій, їх перспективність, практична цінність;
- достовірність результатів і обґрунтованість висновків автора;
- стиль викладу й оформлення роботи;
- недоліки роботи.

Рецензія не повинна дублювати відгук наукового керівника, тому що відгук керівника - це в основному характеристика професійних якостей випускника та його роботи в процесі проектування, а рецензія - це

характеристика якості безпосередньо кваліфікаційного дослідження.

Студент має право заздалегідь ознайомитися із текстом рецензії.

Негативна рецензія не є підставою для відхилення роботи від її захисту.

4.3. Підготовка роботи до захисту

Не пізніше як за місяць до захисту студент подає на кафедру для реєстрації:

- зброшурований примірник кваліфікаційної роботи із висновком завідувача кафедри про допуск до захисту;
- письмовий відзив наукового керівника з характеристикою діяльності випускника під час написання кваліфікаційної роботи без зазначення оцінки;
- письмову рецензію на кваліфікаційну роботу із зазначенням оцінки.

4.4. Захист кваліфікаційної роботи

На захист кваліфікаційних робіт у екзаменаційну комісію подають:

- зброшурований примірник кваліфікаційної роботи з висновком завідувача кафедри про допуск до захисту;
- письмовий відгук керівника з характеристикою діяльності випускника під час виконання роботи без зазначення оцінки (додаток Е);
- письмова рецензія на кваліфікаційну роботу з зазначенням рекомендованої оцінки.

Крім цього, Екзаменаційній комісії до захисту кваліфікаційної роботи можуть бути подані:

- друковані статті, тези, програми конференцій за темою роботи, у яких автор брав участь;
- зразки матеріалів і виробів;
- документи, які вказують на практичне застосування роботи тощо.

Захист проводиться на відкритому засіданні ЕК за участю не менш ніж половини її складу за обов'язкової присутності голови комісії. На захисті можуть бути присутні і брати участь в обговоренні всі бажаючі, не порушуючи порядку й процедури захисту, оскільки захист є прилюдним.

Процедура захисту включає:

- доповідь студента про зміст роботи;
- запитання до автора;
- оголошення відгуку наукового керівника та рецензії;
- відповіді студента на запитання членів ЕК та осіб, присутніх на захисті;
- заключне слово студента;
- рішення комісії про оцінку роботи.

Вступне слово необхідно підготувати заздалегідь у формі виступу, в якому доцільно висвітлити такі важливі питання: обґрунтування актуальності теми дослідження; мету, завдання, об'єкт, предмет дослідження; що вдалося встановити, виявити, довести; якими методами це досягнуто; з якими труднощами довелося зіткнутися в процесі дослідження, які положення не знайшли підтвердження.

У виступі мають міститися також відповіді на основні зауваження наукового керівника та рецензента. Доповідь студента не повинна перевищувати за часом 10-15 хвилин. Для кращого сприйняття присутніми матеріалу бажано підготувати презентацію або виготовити необхідні таблиці, діаграми, графіки. Під час захисту кваліфікаційної роботи студент зобов'язаний дати вичерпні відповіді на всі зауваження у відгуку та рецензії, а також у виступах на захисті. *Відповідати на запитання членів ЕК та присутніх на захисті слід тільки по суті.*

У *заключному слові* студент висловлює свої висновки щодо результатів обговорення його роботи.

Захист кваліфікаційної роботи фіксується в протоколі ЕК. Результати захисту випускної роботи визначаються оцінками «відмінно», «добре», «задовільно» і «незадовільно». Оцінка за кваліфікаційну роботу виставляється на закритому засіданні ЕК і оголошується її головою випускнику і всім присутнім на відкритому засіданні.

Тривалість захисту однієї кваліфікаційної роботи не повинна перевищувати 30 хвилин.

4.5. Оцінювання кваліфікаційних робіт

Результати захисту кваліфікаційних робіт оцінюються з використанням Європейської кредитно-трансферної системи (ECTS) (за шкалою «А», «В», «С», «D», «E», «FX», «F»); національної системи («відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно»); системи ДВНЗ «Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника» (100-бальна шкала).

Конкретні критерії оцінювання формуються у відповідності до компетентностей дослідницьких процесів та розробляються кафедрою.

При визначенні оцінки кваліфікаційної роботи приймається до уваги рівень теоретичної, наукової та практичної підготовки студентів. Рішення ЕК про оцінку кваліфікаційної роботи приймається на закритому засіданні комісії відкритим голосуванням більшістю голосів членів комісії, які брали участь у її засіданні. За однакової кількості голосів голос Голови ЕК є вирішальним.

При визначенні оцінки роботи повинна бути врахована думка рецензента, виступ студента під час захисту своєї роботи, його відповіді на зауваження рецензента та на запитання членів екзаменаційної комісії.

Повторний захист кваліфікаційних робіт з метою підвищення оцінки не дозволяється. У випадках, коли захист кваліфікаційної роботи не відповідає вимогам рівня підсумкової атестації, екзаменаційна комісія ухвалює рішення про те, що студент є неатестованим, про що здійснюється відповідний запис у протоколі засідання комісії. У такому випадку екзаменаційна комісія встановлює, чи може студент подати на повторний захист ту саму роботу з доопрацюванням, чи він повинен опрацювати нову тему, визначену відповідною кафедрою навчального закладу. Повторний захист кваліфікаційної роботи дозволяється протягом трьох років після закінчення вищого закладу освіти, але не раніше, як під час наступної підсумкової атестації. Студент, який отримав незадовільну оцінку за кваліфікаційну роботу, відраховується з вищого навчального закладу. Йому видається академічна довідка встановленого зразка.

Усі засідання Екзаменаційної комісії протоколюються, вносяться оцінки, одержані при захисті кваліфікаційної роботи, особливі думки і зауваження

членів комісії, вказуються кваліфікація та державний документ (з відзнакою чи без відзнаки), що видається студенту-випускнику. Протокол підписують голова та члени Екзаменаційної комісії, які брали участь у засіданні.

Після закінчення роботи Екзаменаційної комісії голова комісії складає звіт, у якому дається аналіз рівня підготовки випускників зі спеціальності, якість виконання кваліфікаційних робіт, відповідність тематики та змісту робіт сучасним вимогам, характеристика знань студентів, виявлених під час захисту, недоліки у підготовці з окремих дисциплін (питань), висловлюються рекомендації щодо поліпшення навчального процесу.

Загальні підсумки роботи Екзаменаційної комісії обговорюються на засіданні Вченої ради факультету.

4.6. Порядок зберігання кваліфікаційних робіт

Електронні версії кваліфікаційної роботи, оформлені відповідним чином передаються до фондів наукової бібліотеки університету, про що складається відповідний акт, який зберігається на випусковій кафедрі. Рукописи кваліфікаційних робіт зберігаються на випускових кафедрах впродовж трьох років.

Додаток А
Типова тематика кваліфікаційних робіт

1. Вдосконалення процесів ціноутворення торговельного підприємства.
2. Венчурне фінансування інноваційної діяльності малого підприємництва.
3. Використання інструментів фондового ринку для підвищення ефективності інвестиційної діяльності підприємства.
4. Вплив ринкової інфраструктури на ефективність підприємництва.
5. Вплив ринкової інфраструктури на ефективність підприємництва.
6. Впровадження інноваційних технологій управління торговельним підприємством.
7. Дослідження кон'юнктури регіонального споживчого ринку та її вплив на діяльність торговельного підприємства.
8. Дослідження франчайзингу з точки зору теорії принципала-агента.
9. Економічна безпека підприємства: методи оцінки та формування механізму її забезпечення.
10. Економічне обґрунтування розробки логістичної системи в сфері матеріально-технічного забезпечення підприємницької діяльності.
11. Економічний розвиток регіону через активізацію підприємницької діяльності.
12. Економічний розвиток регіону через активізацію підприємницької діяльності.
13. Ефективна бізнес-модель у підприємстві як інструмент стратегічного планування.
14. Ефективний маркетинг як фактор успіху у підприємницькій діяльності.
15. Ефективний маркетинг як фактор успіху у підприємницькій діяльності.
16. Зелений туризм як елемент підприємництва в сільських місцевостях.
17. Інвестиційний проект розвитку організації.
18. Інвестиційний проект розвитку організації.
19. Інноваційне підприємництво: сутність, механізм і форми розвитку.
20. Інформаційне забезпечення управління бізнес-процесами підприємства.
21. Інформаційне забезпечення управління бізнес-процесами підприємства.
22. Конкурентні переваги підприємства та обґрунтування стратегії їх забезпечення.
23. Корпоративна соціальна відповідальність в контексті розвитку підприємництва об'єднаних територіальних громад (ОТГ).

24. Механізм державної підтримки суб'єктів підприємницької діяльності та напрямки його вдосконалення.
25. Механізм підвищення рівня ефективності операційної діяльності торговельного підприємства.
26. Моделювання ефективної системи управління прибутком підприємства.
27. Моделювання системи ціноутворення та механізм її реалізації на підприємствах малого та середнього бізнесу.
28. Обґрунтування доцільності використання аутсорсингу на підприємстві.
29. Обґрунтування напрямів диверсифікації ризиків у підприємницькій діяльності.
30. Обґрунтування програми зниження витрат на виробництво та збут продукції.
31. Обґрунтування проекту диверсифікації діяльності підприємства.
32. Обґрунтування та інвестиційне забезпечення проекту розвитку підприємства.
33. Оптимізація структури витрат підприємства за умов діяльності в нестабільному середовищі.
34. Особливості здійснення суб'єктами господарювання операцій з похідними цінними паперами: вітчизняний і зарубіжний досвід.
35. Особливості первинного розміщення цінних паперів вітчизняними підприємствами.
36. Особливості реалізації цінової політики та цінових стратегій у малому і середньому підприємстві.
37. Особливості функціонування підприємств малого бізнесу та вплив інновацій на ефективність їх діяльності.
38. Оцінка вартості бізнесу та особливості її здійснення на підприємстві.
39. Оцінка методів ведення бізнесу в Інтернеті.
40. Оцінка можливостей виходу української компанії на міжнародні ринки капіталів.
41. Оцінка практики ведення соціально відповідального бізнесу на вітчизняних підприємствах.
42. Оцінка ролі товарних бірж в розвитку підприємств агробізнесу в Україні.
43. Первинне публічне розміщення акцій на міжнародному фондовому ринку як метод залучення фінансування вітчизняними суб'єктами господарювання.
44. Підвищення ефективності ведення бізнесу через формування конкурентних переваг.
45. Підвищення ефективності ведення бізнесу через формування конкурентних переваг
46. Проектна діяльність як шлях розвитку ОТГ.
47. Проектна діяльність як шлях розвитку.

48. Ризик-менеджмент при здійсненні торгових стратегій на біржовому ринку.
49. Робота з партнерами організації як стратегічна ціль діяльності.
50. Робота з партнерами організації як стратегічна ціль діяльності.
51. Розвиток підприємницької діяльності на засадах підвищення економічної безпеки
52. Розвиток підприємницької діяльності на засадах підвищення економічної безпеки.
53. Розвиток системи реалізації товарів у сфері роздрібної торгівлі.
54. Розвиток системи реалізації товарів у сфері роздрібної торгівлі.
55. Розробка механізму підвищення конкурентоспроможності торговельного підприємства.
56. Розробка напрямів оптимізації кредитної політики підприємства.
57. Розробка системи стимулювання персоналу та підвищення ефективності праці на підприємстві.
58. Розробка та обґрунтування проекту виходу підприємства на зовнішні ринки.
59. Розробка та обґрунтування стратегії підвищення ефективності діяльності підприємства.
60. Розробка та обґрунтування стратегії розвитку торговельного підприємства.
61. Розробка шляхів оптимізації операційного і фінансового циклів підприємства.
62. Розроблення комплексної програми заходів підвищення рівня економічної стійкості підприємства.
63. Система біржових торгів та її вдосконалення.
64. Система управління бізнес-процесами на підприємстві
65. Система управління бізнес-процесами на підприємстві.
66. Соціальні інвестиції в діяльності підприємства.
67. Сучасні інформаційні технології ведення бізнесу.
68. Сучасні підходи до формування інвестиційної привабливості підприємства.
69. Сучасні підходи та методи реалізації товарів і послуг суб'єктами мікропідприємництва.
70. Технологічне підприємництво у електронній комерції.
71. Удосконалення торговельної діяльності підприємств у сфері сервісного обслуговування населення.
72. Удосконалення управління операційним та фінансовим циклами в контексті сталого розвитку підприємства.
73. Управління безпекою інтернет-підприємництва в Україні.
74. Управління безпекою інтернет-підприємництва в Україні.

75. Управління кадрами організації як фактор підвищення ефективності діяльності.
76. Управління кадрами організації як фактор підвищення ефективності діяльності.
77. Управління нематеріальними активами підприємства в сучасних умовах.
78. Управління товарним асортиментом підприємства.
79. Управління товарним асортиментом підприємства.
80. Фінансове забезпечення розвитку торговельного підприємства.
81. Фінансово-економічна оцінка управління ризиками підприємства для забезпечення його конкурентоспроможності.
82. Фіскальний механізм стимулювання розвитку малого і середнього підприємництва.
83. Формування асортименту та організація роздрібного продажу.
84. Формування бізнес-моделі підприємства: сфера застосування та фактори успіху.
85. Формування механізму управління розвитком підприємства.
86. Формування механізму управління розвитком підприємства.
87. Формування системи антикризового управління торговельним підприємством.
88. Формування системи контролінгу на торговельному підприємстві.
89. Формування системи управління економічними ризиками підприємства.
90. Формування системи управління якістю продукції підприємства.
91. Формування стратегії сталого розвитку ОТГ.
92. Формування стратегії сталого розвитку.
93. Формування та реалізація конкурентної стратегії в мікропідприємстві.
94. Формування та розвиток персоналу, як запорука успішної діяльності компанії.
95. Формування та розвиток персоналу, як запорука успішної діяльності компанії.

Додаток Б

Взірець титульного аркушу кваліфікаційної роботи

Державний вищий навчальний заклад
«Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»
Економічний факультет
(назва інституту, факультету)
Кафедра теоретичної і прикладної економіки
(повна назва кафедри)

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему

**ВПЛИВ РИНКОВОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ
НА РОЗВИТОК МАЛИХ ПІДПРИЄМСТВ**

Виконав: студент 2 курсу,
Групи ПТБД – 21ст.
Спеціальності 076 Підприємництво,
торгівля та біржова діяльність
Капущак Назарій Ігорович
(прізвище та ініціали студента)
Керівник Пилипів Н.І.
(прізвище та ініціали)
Рецензент Петренко Ю.В.
(прізвище та ініціали)

Івано-Франківськ – 2020 р.

Додаток В
Взірець індивідуального завдання
Державний вищий навчальний заклад
«Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»

Інститут, факультет Економічний
Кафедра теоретичної і прикладної економіки
Освітній рівень бакалавр,
Напрямок підготовки (спеціальності) 076 Підприємництво, торгівля та біржова діяльність (шифр і назва)
Затверджено на засіданні кафедри теоретичної і прикладної економіки
Протокол № _____ від _____
Завідувач кафедри _____
(підпис) (прізвище, ініціали)

ЗАВДАННЯ НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТУ
Капущаку Назару Ігоровичу
(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи «Вплив ринкової інфраструктури на розвиток малих підприємств»
Керівник роботи Пилипів Надія Іванівна, доктор економічних наук, професор
(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)
Затверджені протоколом Вченої ради економічного факультету від _____,
уточнено тему і затверджено рецензентів протоколом Вченої ради економічного факультету від _____
2. Перелік питань, які потрібно розробити
  - 1.Розвиток підприємства та ринкова інфраструктура: сутність, види та взаємозв'язок.
  2. Аналіз діяльності підприємства та ринкової інфраструктури.
  3. Вдосконалення елементів ринкової інфраструктури та їх вплив на розвиток підприємств малого бізнесу.
3. Дата видачі завдання _____

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

п/п	Назва етапів роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1	Розвиток підприємства та ринкова інфраструктура: сутність, види та взаємозв'язок.	до _____	
2	Аналіз діяльності підприємства та ринкової інфраструктури.	до _____	
3	Вдосконалення елементів ринкової інфраструктури та їх вплив на розвиток підприємств малого бізнесу.	до _____	

Студент _____ Капушак Н.І.
(підпис) (прізвище та ініціали)

Керівник роботи _____ Пилипів Н.І.
(підпис) (прізвище та ініціали)

Додаток Д

Взірець форми відгуку наукового керівника

Державний вищий навчальний заклад
«Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника»
Економічний факультет
Кафедра теоретичної і прикладної економіки

ВІДГУК

*Наукового керівника, професора, доктора економічних наук
Пилипів Надії Іванівни
на кваліфікаційну роботу студента 2-го курсу групи ПТБД -21ст.
Капуцака Назарія Ігоровича
на тему: «Вплив ринкової інфраструктури на розвиток малих підприємств»*

Актуальність теми. Ринкова інфраструктура в сьогоденні ринкових умовах перетворилась із пасивного супутника виробництва, якою вона була за часів командно-адміністративної економіки, у рівноправного партнера всіх галузей реального сектору економіки. Вона стала відкритою сферою діяльності, яка забезпечує ефективне функціонування усієї економіки, створюючи матеріально-технічне, організаційне та фінансово-економічне підґрунтя для її розвитку в умовах ринку

Мета дослідження. Мета кваліфікаційної роботи полягає в аналізі складових ринкової інфраструктури, впливу їх на функціонування підприємницьких суб'єктів малого бізнесу, зокрема, досліджуваного нами підприємства - ПП «Троянда» (м.Іршава), визначення напрямків її вдосконалення в сучасних умовах.

Об'єкт дослідження. Об'єктом дослідження вибране ПП «Троянда» (м.Іршава).

У першому розділі «Розвиток підприємства та ринкова інфраструктура: сутність, види та взаємозв'язок» досліджується сутність ринкової інфраструктури як сукупність особливих інститутів, які виконують функції надання спеціалізованих послуг суб'єктам господарювання з метою створення для них

нормальних умов для функціонування.

У другому розділі «Аналіз діяльності підприємства та ринкової інфраструктури» охарактеризували розвиток малого та середнього бізнесу в Україні та його значення в економіці країни. Також подано оцінку діяльності ПП «Троянда», яке спеціалізується на виробництві трикотажних виробів дитячого асортименту та виробництві одягу для дорослих за індивідуальними замовленнями.

У третьому розділі «Вдосконалення елементів ринкової інфраструктури та їх вплив на розвиток підприємств малого бізнесу» досліджені питання сучасних напрямів розвитку підприємств у їх взаємозв'язку з ринковою інфраструктурою малого бізнесу....

Практичне значення одержаних результатів полягає в тому, що основні положення роботи щодо вдосконалення елементів ринкової інфраструктури на підприємстві доведені до рівня методичних розробок та прикладних рекомендацій і частково впроваджені на практиці ПП «Троянда» м. Івано-Франківськ (довідка від «10» січня 2019 р. № 7-01/19).

Реалізація результатів дослідження: Теоретичні та методологічні розробки, викладені в роботі, доповідались автором на звітній науково-практичній конференції викладачів та студентів економічного факультету. За темою кваліфікаційної роботи опубліковано 1 наукову працю.

Недоліки: 1. В питанні «Аналізу діяльності підприємства та ринкової інфраструктури » автор дещо обмежився оглядом літературних джерел з даного питання, упустивши в той же час питання ефективного управління підприємством на основі інформації про його фінансовий стан. 2. На нашу думку, зміст питання «Вдосконалення елементів ринкової інфраструктури та їх вплив на розвиток підприємств малого бізнесу» третього розділу роботи висвітлений не в повній мірі, оскільки в ньому не доопрацьовано іміджевий та якісний фактор розвитку підприємства, вплив рекламних чинників та пасивної реклами, а також не подано чіткий план вдосконалення підприємства.

Загальний висновок: Кваліфікаційна робота Капуцака Назарія Ігоровича

на тему “Вплив ринкової інфраструктури на розвиток малих підприємств” є завершеним, самостійно проведеним науковим дослідженням, за змістом та оформленням відповідає вимогам МОН України, а її автор заслуговує на присвоєння кваліфікації економіст, фахівець з підприємництва, торгівлі та біржової діяльності за спеціальністю 076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність».

Оцінка: заслуговує оцінки “відмінно”.

Загальна оцінка кваліфікаційної роботи та висновки щодо рекомендації до захисту в ЕК.

Науковий керівник д.е.н., професор Пилипів Н.І.

(посада, місце роботи)

(ініціали, прізвище)

(підпис)

“ _____ ” _____ 20____ р.

Додаток Е

Взірець оформлення зовнішньої рецензії (наукової)

Міністерство освіти і науки України
Івано-Франківський національний технічний університет нафти і газу
Інститут економіки та управління в нафтогазовому комплексі
Кафедра теорії економіки та управління

РЕЦЕНЗІЯ НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ

бакалавра *другого* курсу групи *ПТБД-21(ст)*

Капущака Назарія Ігоровичана

на тему: *«Вплив ринкової інфраструктури на розвиток
малих підприємств»*

Вихід України з тривалої економічної кризи безпосередньо пов'язаний з розвитком ринкової інфраструктури та безпосередньо з розвитком малого підприємництва в усіх сферах діяльності. За таких умов необхідна сучасна, адекватна ринковій економіці, організація та план діяльності кожного підприємства. Актуальність теми даної роботи полягає в тому, що функціонування підприємств неможливе без чітко визначеного процесу планування та розвитку, що і є підґрунтям, на якому базується діяльність будь-якого підприємства.

У науковому дослідженні автор дослідив сутність ринкової інфраструктури та її взаємозв'язок з шляхами розвитку й управління малими підприємствами, а також провів аналіз стану, складу, структури та динаміки росту підприємства, вказавши при цьому пріоритети для вдосконалення та розвитку малого підприємства.

Реалізація поданих пропозицій та рекомендацій дозволить поліпшити процес планування та розвитку з метою максимізації прибутку на досліджуваному підприємстві.

Щодо недоліків, то слід відмітити, що у роботі в недостатній кількості

посилання на літературні джерела, зокрема іноземні.

Кваліфікаційна робота Капущака Назарія Ігоровича на тему: *“Вплив ринкової інфраструктури на розвиток малих підприємств ”* в цілому виконана відповідно до вимог, які ставляться МОН України до такого виду наукових робіт, заслуговує позитивної оцінки, а її автор заслуговує на присвоєння кваліфікації економіст, фахівець з підприємництва, торгівлі та біржової діяльності за спеціальністю 076 «Підприємництво, торгівля та біржова діяльність».

К.е.н., доцент
теорії економіки та управління
Івано-Франківський національний
технічний університет нафти і газу

Ю.В. Петренко

Додаток Ж

Взірець оформлення змісту кваліфікаційної роботи

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. РОЗВИТОК ПІДПРИЄМСТВА ТА РИНКОВА ІНФРАСТРУКТУРА: СУТНІСТЬ, ВИДИ ТА ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК	
1.1. Ринкова інфраструктура, її сутність і види.....	7
1.2. Поняття розвитку підприємства, його концепції, форми і моделі.....	18
1.3. Проблеми розвитку інфраструктури малого та середнього бізнесу в Україні.....	27
РОЗДІЛ 2. АНАЛІЗ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА ТА РИНКОВОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ	
2.1. Оцінка стану розвитку малого бізнесу в Україні	39
2.2. Характеристика діяльності приватного підприємства «Троянда»	50
2.3. Гуртові комерційні посередники як елементи ринкової інфраструктури.....	63
РОЗДІЛ 3. ВДОСКОНАЛЕННЯ ЕЛЕМЕНТІВ РИНКОВОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ ТА ЇХ ВПЛИВ НА РОЗВИТОК ПІДПРИЄМСТВ МАЛОГО БІЗНЕСУ	
3.1. Сучасні напрями розвитку малих підприємств та їх взаємозв'язок з елементами ринкової інфраструктури	76
3.2. Роздрібна торгівля та її місце в розвитку інфраструктури малого бізнесу.....	85
3.3. Роль рекламних посередників в інфраструктурі товарного ринку.....	90
ВИСНОВКИ.....	99
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	105
ДОДАТКИ.....	113

ДОДАТОК 3

Взірець оформлення вступу роботи

ВСТУП

Актуальність теми. Ринкова інфраструктура в сьгоднішніх ринкових умовах перетворилась із пасивного супутника виробництва, якою вона була за часів командно-адміністративної економіки, у рівноправного партнера всіх галузей реального сектору економіки. Вона стала відкритою сферою діяльності, яка забезпечує ефективне функціонування усієї економіки, створюючи матеріально-технічне, організаційне та фінансово-економічне підґрунтя для її розвитку в умовах ринку.

Ринок є тим середовищем, в рамках і за допомогою якого існують та відтворюються відносини і зв'язки товарного виробництва. Він пройшов тривалий і складний шлях свого розвитку і досяг найвищих форм суспільного прогресу.

Ринкова економіка ґрунтується на трьох основних поняттях: праві власності, ринковій інфраструктурі та підприємстві. Вона є господарським механізмом, в якому людина сприймається такою, якою вона є: з одного боку - такою, що переслідує власні інтереси, з іншого - творчою особистістю, яка створює матеріальні цінності для інших.

Цивілізований характер ринку в промислово розвинутих країнах визначається широким арсеналом перевірених часом і господарською практикою законодавчих і моральних норм, багатоплановою і компетентною політикою держави щодо розвитку економіки та соціальної інфраструктури, інформованістю і самостійністю керівників господарських структур на всіх рівнях, правовою свободою економічної самодіяльності людини.

За умов розвитку ринкової економіки України виникає потреба впровадження нових пріоритетів державної політики щодо регулювання розвитку всіх елементів національної економіки та суспільства загалом.

Завдання держави полягає у створенні економічної системи, спрямованої на задоволення соціальних потреб, підвищення конкурентоспроможності товарів і послуг шляхом сприяння ефективному веденню діяльності в усіх сферах господарювання.

Важливим елементом ринкової господарської системи є мале підприємництво. Завдяки динамічності та гнучкості воно виступає дієвим засобом у вирішенні багатьох економічних і соціальних завдань. Однак, за роки реформування економіки України внесок малого підприємництва у розвиток національного господарства незначний. У вітчизняній економіці не створено сприятливих умов функціонування малих підприємницьких структур, а впроваджені заходи державної підтримки малого підприємництва не дали очікуваних результатів. Як наслідок, мале підприємництво не реалізовує потенціал розвитку та не виконує належні йому функції в повному обсязі. Тому, особливої актуальності набуває потреба аналізу умов розвитку малого підприємництва та розроблення шляхів її вдосконалення з урахуванням ринкових трансформаційних процесів.

Дослідження у сфері розвитку малого підприємництва проводило багато видатних економістів, зокрема, Ж.-Б.Сей, А.Сміт, М.Туган-Барановський, А.Маршал, Й.Шумпетер, М.Вебер, Ф.Гайєк та інші присвятили свої праці вивченню суті, змісту підприємництва і його ролі в економічній системі.

Вагомий внесок у вивчення тенденцій та особливостей розвитку малого підприємництва в Україні, створення теоретичних засад державної політики розвитку даного сектора економіки зробили З.Варналій, Л.Воротіна, В.Воротін, Ю.Єхануров, Я.Жаліло, М.Козоріз, І.Копченко, В.Кредісов, М.Крупка, О.Кужель, І.Кузнецова, О.Кузьмін, К.Ляпіна, І.Михасюк та інші.

Водночас не вирішено багато питань, які стосуються впливу ринкової інфраструктури на малий бізнес, забезпечення ефективності його функціонування за рахунок використання усіх її елементів.

Інфраструктуру ринку розглядають з різних точок зору, що пов'язано із складною системою господарських відносин. Залежно від економічного

призначення розрізняють ринок ресурсів (засобів виробництва), ринок продуктів (предметів споживання), ринок праці (робочої сили) та ринок капіталів (грошовий).

Свої функції ринок виконує через розгалужену інфраструктуру: товарні, фондові та валютні біржі, торгівельно-збутові фірми, банки тощо. Між ступенем розвитку ринку та його інфраструктурою існує пряма залежність - чим більше розвинута інфраструктура, тим розвинутіший ринок. Конкуренція як атрибут ринку, в тому числі, малого бізнесу, не може існувати без розвиненої системи бірж, інформаційно-комерційних, гуртових та постачальницьких організацій, банків, страхових установ та ін.

Сприятлива і розвинута ринкова інфраструктура є обов'язковою умовою розвитку малого підприємництва. Тому обрана нами тема кваліфікаційної роботи є актуальною.

У кваліфікаційній роботі розглянуті складові ринкової інфраструктури в Україні, визначені умови і чинники, які впливають на її удосконалення, а також проблеми та перспективи її подальшого розвитку.

Мета кваліфікаційної роботи полягає в аналізі складових ринкової інфраструктури, впливу їх на функціонування підприємницьких суб'єктів малого бізнесу, зокрема, досліджуваного нами підприємства - ПП «Троянда» (м. Іршава), визначення напрямків її вдосконалення в сучасних умовах.

Для досягнення поставленої у кваліфікаційній роботі мети необхідно вирішити такі **завдання**:

- розв'язати завдання сутності ринкової інфраструктури та її місце у сфері розвитку малого бізнесу
- дати характеристику видам ринкової інфраструктури та їх впливу на функціонування підприємств;
- дослідити сутність розвитку підприємств, охарактеризувати його концепції, форми і моделі;
- дати оцінку розвитку малого бізнесу в Україні;
- охарактеризувати діяльність досліджуваного підприємства та вплив на нього елементів ринкової інфраструктури;

- вивчити напрямки розвитку підприємств в сучасних умовах та роль у цьому процесі елементів ринкової інфраструктури;
- дослідити роль роздрібної торгівлі та рекламних посередників як елементів ринкової інфраструктури у забезпеченні розвитку досліджуваного підприємства.

Об'єктом дослідження є підприємство, яке спеціалізується на виробництві дитячих трикотажних виробів, а **предметом** - механізм забезпечення розвитку підприємства за рахунок впливу елементів ринкової інфраструктури на нього.

Методи дослідження. Методичною основою дослідження є загальнонаукові та спеціальні методи, які дозволили здійснити комплексне дослідження процесів і явищ на підприємстві, вирішити поставлені науково-прикладні завдання.

Інформаційною базою дослідження є фундаментальні положення, що опубліковані у наукових роботах вітчизняних і зарубіжних науковців, нормативно-правових актах України, офіційних матеріалах Державного комітету статистики України, періодичних виданнях, мережі Інтернет, а також фінансово-господарська документація досліджуваного підприємства.

Практичне значення одержаних результатів. В процесі виконання кваліфікаційної роботи її мета була досягнута, одержані результати знайшли відображення у висновках та обґрунтованих нами пропозиціях.

Додаток К

Взірець початку написання першого параграфу розділу

РОЗДІЛ 1 *(тут крапки не ставлять!)*

РОЗВИТОК ПІДПРИЄМСТВА ТА РИНКОВА ІНФРАСТРУКТУРА: СУТНІСТЬ, ВИДИ ТА ВЗАЄМОЗВ'ЯЗОК *(тут крапки не ставлять!)*

1.1. Ринкова інфраструктура, її сутність і види *(тут крапки не ставлять!)*

Термін «інфраструктура» походить від лінгвістичного значення латинських слів «*infra*» - нижче і «*structura*» - будова. Воно запозичено з військового лексикону, в якому під час другої світової війни термін «інфраструктура» використовували для визначення «сукупності будинків, споруд і комунікацій, необхідних для організації системи постачання збройних сил, зокрема, для товарів і передачі повідомлень» [8]. І лише десь в 50-х роках термін почали використовувати в економічній літературі.

Додаток Л

Приклад скорочення слів в українській мові

Витяг із ДСТУ 3582–97 “Скорочення слів в українській мові у бібліографічному описі. Загальні вимоги та правила”

№ пор.	Слово	Форма скорочення	Примітка
1	аркуш	арк.	<i>(при цифрах)</i>
2	гривня	грн	<i>(без крапки, при цифрах)</i>
3	дисертація	дис.	<i>(при назві)</i>
4	імені	ім.	<i>(при назві)</i>
5	метр	м	<i>(без крапки, при цифрах)</i>
6	мільйон	млн	<i>(без крапки, при цифрах)</i>
7	мільярд	млрд	<i>(без крапки, при цифрах)</i>
8	номер	№	<i>(умовна позначка при цифрах)</i>
9	номер порядковий	№ пор.	<i>(умовна позначка при цифрах)</i>
10	одиниця	од.	<i>(при цифрах)</i>
11	наприклад	напр.	
12	примітка(и)	прим.	
13	рік	р.	<i>(при цифрах)</i>
14	роки	рр.	<i>(при цифрах)</i>
15	століття	ст.	<i>(при цифрах)</i>
16	сторінка	с.	<i>(при цифрах)</i>
17	та інші	та ін.	
18	так званий	т. з.	
19	тисяча	тис.	<i>(при цифрах)</i>
20	у тому числі	у т. ч.	

Додаток М
Взірець оформлення висновків
ВИСНОВКИ

Сучасні умови господарювання вимагають створення умов для функціонування підприємств малого бізнесу, частка яких у створенні економічних благ в Україні сьогодні є недостатньою, але потребує збільшення. Тому розвиток малих підприємств має бути пов'язаний із створенням відповідної ринкової інфраструктури. У вступі до кваліфікаційної роботи нами обґрунтована актуальність теми дослідження, визначені його завдання, предмет та об'єкт, інформаційна база і методи.

В теоретичному розділі нами визначена сутність ринкової інфраструктури як сукупності особливих інститутів, які виконують функції надання спеціалізованих послуг суб'єктам господарювання з метою створення для них нормальних умов для функціонування, охарактеризовані її елементи.

Однак, ми відзначили, що не всі охарактеризовані елементи ринкової інфраструктури в однаковій мірі впливають на розвиток малого бізнесу. Найвідчутнішим є вплив на малі підприємства податкової та банківської систем, гуртової та роздрібною торгівлі, страхових компаній. Рідше певний вплив мають на малий бізнес бюджети різних рівнів, а також інвестиційні фонди.

Також нами розкрита сутність поняття «розвиток підприємства» в контексті визначення ролі ринкової інфраструктури у його забезпеченні. Розвиток підприємства є сукупністю змін різної економічної природи, спрямованості та інтенсивності, які призводять до переходу підприємства в інший організаційно-економічний стан. Розвиток підприємства може двояким: еволюційним та революційним.

З метою позиціонування поняття «розвиток підприємства» у системі економічних категорій, нами розглянуті його зв'язки з основними загальнонауковими суміжними термінами: причина, стан, наслідок, зміна, рух (рис.1.1).

Нами відзначено, що розвиток підприємства також можна розглядати як ринковий (розширення впливу підприємства на ринку), організаційний (розвиток персоналу та організаційної структури управління суб'єктом господарювання) та діловий (забезпечення найбільш ефективного використання ресурсів у тривалій перспективі). На нашу думку, кожне підприємство повинно поєднувати усі три форми розвитку, оскільки лише при їх поєднанні воно може досягти максимальної ефективності свого функціонування на ринку.

Класифікація моделей розвитку підприємства нами наведена на рис.1.2. Найбільш розповсюдженими є структурно-ситуаційна, інноваційна та селекційна моделі розвитку підприємства. Нами охарактеризовані кожна з них.

Для підприємств малого бізнесу, на нашу думку, доцільно використовувати інноваційну модель розвитку в обох її версіях - ендогенній та екзогенній, оскільки вона позбавлена певної спонтанності, передбачає сплановане врахування умов внутрішнього та зовнішнього середовища підприємства при виборі напрямків його розвитку та визначення ресурсів для його забезпечення.

Також у цьому розділі нами розглянуте коло тих проблемних питань, які існують у вітчизняних умовах у сфері інфраструктурного забезпечення розвитку малого і середнього бізнесу. Адже мале підприємництво є одним з провідних секторів економіки, який багато в чому визначає темпи економічного зростання, проблеми зайнятості населення, структуру та якість валового внутрішнього продукту. Про це свідчить світова практика.

В Україні малий бізнес поки ще не відіграє суттєвої ролі в забезпеченні економічного зростання, його внесок у валовий внутрішній продукт складає лише 9,5 %. У 2014 році малий бізнесу в Україні відставав від розвинених країн за головними макропоказниками у 6-8 разів (табл.1.1).

Причиною такого відставання є, в тому числі, слабо розвинена інфраструктура малого бізнесу. З метою поліпшення ситуації необхідно створювати відповідну інфраструктуру, яка б була зорієнтована тільки на мале підприємництво. У цьому питанні ключова роль належить державним

інституціям, які можуть суттєво вплинути на формування ринкової інфраструктури малого бізнесу за рахунок спрямування зусиль не на окремі прямі акції, а на ініціювання запуску самодіючого (тобто без втручання держави) механізму сприяння малому підприємству.

Актуальними є питання розвитку малого та середнього бізнесу в Україні та його значення в економіці країни. В структурі вітчизняного підприємництва 94,3% складають малі підприємства. Протягом 2012-2015 років помітною є стійка тенденція до скорочення кількості великих підприємств (-40%); скорочення кількості середніх підприємств -25%, малих -5%, тобто очевидною є закономірність: на фоні несприятливих політичних, економічних та, навіть, військових подій найбільш стійкими є малі підприємства, оскільки зниження їх кількості є незначним у порівнянні з підприємствами середнього та великого бізнесу.

У структурі зайнятості населення на підприємствах за 2012-2015 роки відбулися незначні зміни на користь фізичних осіб-підприємців.

Суб'єкти малого і середнього підприємництва за 2015 рік реалізували 60,5 % від загального обсягу реалізованої продукції в Україні, із них 15,1 % - малими підприємствами та 5,7 % - фізичними особами - підприємцями.

Нами охарактеризовані основні чинники, які гальмують розвиток малого бізнесу в Україні, проте його потенційні можливості в розвитку економіки свідчать про необхідність формування та реалізації програм державної підтримки малого підприємництва та вдосконалення впливу ринкової інфраструктури на малий бізнес.

Також ми дали оцінку діяльності ПП «Троянда», яке спеціалізується на виробництві трикотажних виробів дитячого асортименту та виробництві одягу для дорослих за індивідуальними замовленнями. Підприємство виготовляє 7 товарних ліній: костюми дитячі зимові та літні, дитячі конверти, пальто, та ін. Асортимент продукції складає 87 найменувань. Підприємство планує розширити асортимент за рахунок виробництва вовняних та бавовняних трикотажних виробів для дітей шкільного віку.

На підприємстві зайнято 16 чоловік. ПП «Троянда» є доволі успішним у своїй галузі. Цьому сприяють ряд чинників: натуральність сировини, широкий асортимент та якість продукції, доступні ціни та ін. Проте, у діяльності підприємства можуть виникнути певні ризики, одним з них є ризик втрати майна. Це вимагає співпраці з такими елементами ринкової інфраструктури, як страхові компанії, і придбання відповідних страхових полісів.

Нами охарактеризовані склад виробничих фондів підприємства, штат працівників.

Детальний аналіз витрат на виробництво різних видів продукції показав, що на сьогодні виробництво продукції є рентабельним. Середня рентабельність продукції становить 22% при середньозваженій ціні одиниці продукції 271 грн. При такому рівні рентабельності підприємство може для розширення виробництва та реалізації продукції скористатись банківським кредитом, але ставки та інші умови такого кредитування повинні бути диференційовані в залежності від розмірів підприємств, цілей кредитування та інших умов.

Найвразливішим місцем є збут продукції, який є недостатньо активним. Тому в питанні 2.3 нами досліджена роль гуртових комерційних посередників в системі ринкової інфраструктури. Найкращою формою організації господарських відносин гуртових підприємств з виробничими підприємствами є договори купівлі-продажу товарів.

Для підприємства «Троянда» найбільш ефективним, на нашу думку, був би гуртовий продаж товарів з особистою вибіркою. Така форма гуртового продажу є характерною для виробів складного асортименту, в тому числі, трикотаж.

Гуртові фірми часто фінансують виробника тим, що надають йому замовлення на певний товар з гарантією його реалізації і при цьому у вигляді авансу оплачують частину замовленої партії товарів.

Сьогодні лише 20-25% своєї продукції підприємство реалізує через гуртових посередників. Гуртових посередників, з якими співпрацювало ПП

«Троянда» у 2015 році було не більше 10. Найбільшу питому вагу в

гуртових закупівлях трикотажних виробів ПП «Троянда» забезпечує фірма «Baby Favorite» (27%), ТОВ «Бєбі Шик» (19%), фірма «Гаврош» (15%).

При цьому питома вага крупних гуртовиків в закупівлях знижується, вони ніби «розпорошуються»: при зростанні їх кількості зменшується їх частка в закупівлях. Це негативна тенденція для ПП «Троянда». Тому для нього було б цікаво налагодити співпрацю з такими великими гуртовими комерційними посередниками, як фірмами «Карапуз», «Щедрик Бедрик» та «Одягайко».

Нами досліджені питання сучасних напрямків розвитку підприємств у їх взаємозв'язку з ринковою інфраструктурою малого бізнесу. Так, досліджуване нами підприємство на даному етапі зорієнтоване не на розвиток, а на зростання, під яким розуміють процес збільшення його розмірів та обсягів виробництва.

Типи зростання розмірів підприємства наведені на рис.3.1.

Менеджмент ПП «Троянда» націлений на розширення ринку збуту, збільшення обсягів випуску трикотажних виробів, збільшення масштабів виробництва. Причому йдеться саме про горизонтальний тип зростання. Але такий підхід є неприйнятним у довготривалій перспективі, оскільки завойовувати нові ринки неможливо без заміни обладнання на більш нове і сучасне, постійного пошуку нових дизайнерських рішень, навчання персоналу, забезпечення його вмотивованості до змін та ін. Тому на порядку денному постає питання створення умов для розвитку, а не зростання підприємства.

Основні варіанти розвитку підприємства наведені на рис. 3.2.

Нами досліджені існуючі у світовій практиці шляхи розвитку підприємств: екстенсивний, інтенсивний та інноваційний. Останній пов'язаний із певними обсягами інвестування. Тому для підприємства малого на даному етапі його функціонування найбільш прийнятним напрямком розвитку є інноваційно-інвестиційний.

Забезпечення інноваційного розвитку для ПП «Троянда» пов'язане із оновленням асортименту продукції, наприклад, виробництва головних уборів для дітей різного віку, які потребують менших витрат, а попит на них є постійним, а також удосконалення організації праці та управління. Вважаємо за

доцільне перейти від організації виробничих дільниць за технологічним принципом до її організації за предметним принципом. Це призведе до того, що дільниця виготовлятиме вироби від початку до кінця, вона ж відповідатиме за якість готових виробів, економію сировини, допоміжних матеріалів, часу та ін.

Для підприємства важливим також є дослідження ринкової кон'юнктури, яке воно може здійснити опосередковано через послуги таких елементів ринкової інфраструктури як консалтингові фірми.

Також ми дослідили роль банківського кредитування, особливо мікрокредитування, у забезпеченні інвестиційно-інноваційного шляху розвитку досліджуваного підприємства, лізингових компаній, кредитних спілок та програм підтримки підприємництва на регіональному і загальнодержавному рівнях.

Визначена роль роздрібною торгівлі у забезпеченні розвитку підприємства, її питому вага в обсягах збуту трикотажних виробів складає 72%. Однак, підприємству необхідно використовувати нові прийоми роздрібною торгівлі, наприклад, через торгівлю поштою за розісланими каталогами, електронну торгівлю, за виставленими у спеціалізованих залах зразками. Також актуальним є надання підприємством додаткових торговельних послуг (дрібного ремонту одягу, їх переробки тощо). Такі новації можуть забезпечити підприємству збільшення обсягу продажів трикотажних виробів мінімум на 1%, а це щорічно 44,3 тис. грн. додаткового доходу.

Важливу роль у розвитку підприємства відіграє реклама та рекламні посередники - агентства як елементи ринкової інфраструктури. Для ПП «Троянда» доцільно було б скористатись послугами а ВТЛ-агентств, які використовують такі засоби впливу на споживачів, як демонстрації, презентації, конкурси та лотереї. Підприємству найдоцільніше використовувати рекламу у місцевих друкованих періодичних виданнях і рекламу на транспорті.

Додаток Н

Приклади оформлення списку літератури згідно ДСТУ 8302:2015 «Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання» з урахуванням правок (код УКНД 01.140.40) детально подані на <http://lib.ru.if.ua>

Приклади оформлення бібліографічного опису в списку джерел, який наводять у ДР

Однотомні видання Один автор Величко В. В. Організація рекреаційних послуг: навч. посіб. / Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва. Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2013. 202 с.

Два і більше авторів Лусь В. І., Киркач Т. Є., Мандріченко О. Є., Радченко А. О. Практикум з економіки підприємства: навч. посіб. / Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва. Харків : ХНУМГ ім. О. М. Бекетова, 2014. 118 с.

Без автора (під назвою) Збірники Кримінально-процесуальний кодекс України: офіц. вид.: станом на 1 груд. 2005 р. / Верховна Рада України. Київ : Парлам. вид-во, 2006. 207 с.

Матеріали конференцій, з'їздів, тези доповідей Економічний розвиток держави, регіонів і підприємств: проблеми та перспективи: матеріали міжнародної науково-практичної конференції молодих учених (м. Львів, 17-18 квітня 2015 р Львів). Львів, 2015. 354 с.

Дисертації

Новаківський І. І. Система управління підприємства в інформаційному суспільстві: дис. докт. екон. наук: 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності) / Національний університет «Львівська політехніка». Львів, 2017. 494 с.

Автореферати дисертацій Ціжма Ю. І. Удосконалення структури зайнятості населення в умовах демографічної кризи (на прикладі Івано-Франківської області): автореф. дис. канд. екон. наук. Харків, 2014. 20 с.

Стандарти ДСТУ 8302:2015. Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання. Київ, 2016. 16 с.

Розділ книги Наумов М. С. Напрями впливу інтелектуалізації економіки на розвиток ринкових відносин в Україні. *Трансформаційні процеси в суспільстві в умовах інформаційної економіки* : монографія / В. П. Решетило, М. С. Наумов, Ю. В. Федотова ; Харків. нац. ун-т міськ. госп-ва ім. О. М. Бекетова. Харків, 2014. Розд. 4. С. 213–241.

Стаття із журналу Романюк О. М. Шляхи модернізації підприємств водопровідно-каналізаційного господарства. *Водопостачання та водовідведення*. 2013. № 6. С. 16–25.

Стаття із збірника Грибик І. І., Гавран В. Я., Смолінська Н. В. Управління змінами на основі трансформації маркетингових систем/ //Вісник Хмельницького національного ун-ту. Економічні науки. - 2013. - № 2(3). - С. 119-121.

Опис електронного ресурсу загалом Наукові публікації і видавнича діяльність НАН України. Київ, 2007. URL: <http://www.nas.gov.ua/publications> (дата звернення: 19.03.2014).

Опис частини електронного ресурсу Garfield E. More on the ethics of scientific publication: abuses of authorship attribution and citation amnesia undermine the reward system of science. Essays of an information scientist. URL: <http://www.garfield.library.upenn.edu/essays/v5p621y1981-82.pdf> (Lastaccessed: 16.04.2013).

Додаток П
Державний вищий навчальний заклад
«Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника»

**ПОДАННЯ
ГОЛОВІ ЕКЗАМЕНАЦІЙНОЇ КОМІСІЇ
ЩОДО ЗАХИСТУ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ**

Направляється студент Капущак Н.І. до захисту кваліфікаційної роботи за
(прізвище та ініціали)
Галузю знань 07 “Управління та адміністрування”
(шифр і назва напрямку підготовки)
спеціальністю 076 Підприємництво, торгівля та біржова діяльність.
(шифр і назва спеціальності)
на тему: “Вплив ринкової інфраструктури на розвиток малих підприємств”
(назва теми)

Кваліфікаційна робота і рецензія додаються.
Директор інституту, декан факультету _____ Благун І.С.
(підпис)

Довідка про успішність

Капущак Н.І. за період навчання на економічному факультеті
(прізвище та ініціали студента)

з 2018 року до 2020 року повністю виконав навчальний план за спеціальністю
076 Підприємництво, торгівля та біржова діяльність.

з таким розподілом оцінок за:

національною шкалою: відмінно _____ %, добре _____ %, задовільно _____ %;

шкалою ЄКТС: А _____ %; В _____ %; С _____ %; D _____ %; E _____ %.

Секретар інституту, факультету _____ Остапюк У.В.
(підпис) (прізвище та ініціали)

Висновок керівника кваліфікаційної роботи

Студент (ка) _____
Керівник роботи _____
(підпис)

“ _____ ” _____ 20 __ р.

Висновок кафедри про кваліфікаційну роботу

Кваліфікаційна робота розглянута. Студент (ка) Капущак Н.І.
(прізвище та ініціали)

допускається до захисту даної роботи в екзаменаційній комісії.

Завідувач кафедри теоретичної і прикладної економіки
(назва)

_____ Пилипів Н.І.

“ _____ ” _____ 20 __ р.

Пилипів Надія Іванівна
Васильченко Сергій Миколайович
Ємець Ольга Іванівна
Мацола Михайло Михайлович
Стефінін Володимир Володимирович
Ціжма Юрій Іванович
Боборикіна Ірина Євгенівна

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО НАПИСАННЯ ТА ЗАХИСТУ КВАЛІФІКАЦІЙНОЇ РОБОТИ

для студентів ОР “бакалавр” галузі знань 07 “Управління та адміністрування”
спеціальності 076 “Підприємництво, торгівля та біржова діяльність”

В авторській редакції
Формат 60Ч 1/16. Папір офсетний.
Друк цифровий.
Гарнітура Journal
Умовн. друк. арк. - 4,21
Наклад 50 примірників

ВИДАВНИЦТВО
ДВНЗ “Прикарпатський національний університет
імені Василя Стефаника”
76000, м. Івано-Франківськ, вул. Шевченка 57